

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ УЧИТЕЛІВ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

Стаття присвячена проблемам становлення і розвитку системи фахової підготовки та перепідготовки учителів для навчальних закладів Східної Галичини періоду входження краю до складу Австрійської (Австро-Угорської) імперії і польської держави. Акцентовано на чинниках, які сприяли збагаченню змісту, вдосконаленню форм і методів педагогічної освіти, місцю та ролі у цьому процесі громадських культурно-освітніх організацій і педагогічних товариств.

Ключові слова: професійна (фахова) підготовка, педагогічні курси, учительські семінарії, навчальні заклади, культурно-освітні організації, педагогічні товариства, періодичні видання, форми, методи, зміст підготовки і перепідготовки вчителів.

Зіновія Нагачевская. Становление и развитие системы профессиональной подготовки и повышения квалификации учителей в Восточной Галиции. Стаття посвящена проблемам становления и развития системы профессиональной подготовки и переподготовки учителей для учебных заведений Восточной Галиции периода вхождения края в состав Австрийской (Австро-Венгерской) империи и польского государства. Акцентировано на факторах, которые способствовали обогащению содержания и совершенствованию форм и методов педагогического образования, месту и роли в этом процессе общественных культурно-образовательных организаций и педагогических обществ.

Ключевые слова: профессиональная (специальная) подготовка, педагогические курсы, учительские семинарии, учебные заведения, культурно-образовательные организации, педагогические общества, периодические издания, формы, методы, содержание подготовки и переподготовки учителей.

Zinovy Nahachewska. Formation and development of professional training and kvalifiatsiyi teachers in Eastern Galicia. The article deals with the problems of formation and development

of the system of professional training and retraining of teachers for schools in Eastern Galicia while it was being part of the Austrian (Austro-Hungarian) Empire and Poland. It highlights the factors that contributed to enrichment of content and improvement of forms and methods of teacher education, the place and role of public cultural and educational organizations and educational societies in this process.

Keywords: professional (specialized) training, educational courses, teacher seminaries, schools, cultural and educational organizations, educational societies, periodicals, forms, methods and content of training and retraining of teachers.

Мета: проаналізувати витоки, специфіку та чинники формування системи професійної підготовки вчителів на українських етнічних територіях Галичини до 1939 року.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Цивілізаційні тенденції у розвитку сучасного суспільства детермінують нові виклики не лише в державно-політичній та соціально-економічній сферах, а й в освітній, оскільки саме освіта уможливило відтворення інтелектуального потенціалу народу загалом і кожної особистості зокрема. Законодавчі та нормативні акти молоді української держави дієвим чинником реалізації "людно-центристського" виміру освіти визначили педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ця обставина зумовлює зростання уваги дослідників до пошуку ефективних шляхів удосконалення педагогічної освіти, актуалізації досвіду підготовки вчителя до здійснення фахової діяльності в різні періоди розвитку школи в Україні, що підтверджують науково-педагогічні напрацювання М.Свтуха, І. Зязюна, С. Золотухіної, В.Майбороди, Н. Ничкало та інших учених України. Урахування історико-регіональної специфіки професійно-педагогічного становлення вчителя характерне для досліджень Д. Герцюка, В. Кравця, О. Пенішкевич, Б. Ступарика. У цьому контексті погребують скрупульозного аналізу витоки й генеза фахової освіти вчителів Східної

Галичини.

Виклад основного матеріалу. Вивчення цієї історико-педагогічної проблеми вимагає врахування кількох засадничих, на нашу думку, положень. По-перше, утвердження системи професійної підготовки та підвищення кваліфікації вчителів у нашому краї – це не тільки (і не стільки) досягнення радянського періоду в його історії. По-друге, становлення і розвиток системи педагогічної освіти в Східній Галичині дорядняської доби є складовою загальнонаціональною культурно-освітнього поступу українського народу, його багатолітньої боротьби за рідну школу та рідну мову.

Історичний підхід до вивчення педагогічних явищ і фактів засвідчує, що підготовка вчителів у Східній Галичині, як і в освітньому просторі інших українських земель, пов'язана насамперед із церковною ініціативою. Зокрема, у Галицько-Волинській державі сформувався тип української елементарної приватної (домашньої) школи-дяківки та відповідно "дяковчителя", або майстра грамоти, для якого "...вчительське ремесло не завжди було основним заробітком на життя" [1, 27].

Із наукової літератури, художніх творів Т. Шевченка, І. Франка й інших письменників знаємо, що ця категорія вчителів залишилася основною "педагогічною силою" в елементарних парафіяльних школах України і в першій половині XIX ст. Так, у 1836 р. в селах 13 деканатів західної частини Бойківщини працювали 112 учителів, із них – 65 дяків. Окрім неналежної фахової підготовки, багато з них не відзначалися "прив'язаністю" до школи, а значить – до своїх вихованців, що, безперечно, позначалося на рівні знань учнів [2, 16–23]. Водночас у нечисленних школах вищого типу, що діяли при єпископських кафедрах і монастирях краю (як школа при Лаврському монастирі, заснована на початку 1780 рр.), у навчальних закладах отців Василян (Бучач, Дрогобич, Самбір, Станіслав), де давалася більш широка богословська освіта, а також у протестантських інституціях, відкритих на українських землях у добу Реформації (кальвіністські, соціанські школи у

Львові, Золочеві, Холмі), учителі мали значно вищий рівень підготовки, насамперед, за рахунок навчання у державах Західної Європи.

Традиція здобуття більш якісної освіти представниками заможної верстви українського суспільства за межами рідної землі, започаткована в епоху Середньовіччя, особливо торкнулася тих етнічних територій, які впродовж кількох століть перебували в складі першої Речі Посполитої. Прагнучи денационалізувати й деморалізувати підкорені народи, польська держава відкрила доступ їхньому молодому поколінню до латиномовних єзуїтських навчальних закладів Західної Європи (у 1600 р. їх налічувалося 200), шкіл, організованих єзуїтами на польських і українських територіях (у Львові, Перемишлі, Станіславі), покликаних готувати католицьке духовенство й учителів-"латинників", а також до знаменитих Віленської та Замойської академій. І хоч у результаті навчання і виховання в єзуїтських закладах освіти учні здебільшого "...відпадали від своєї віри та народності" [3, 54], ці інституції давали знання, які дозволяли окремим вихідцям із шляхетських українських родів розгорнути роботу над розбудовою національного шкільництва вищого типу. Свідченням їхньої важливості для навчання українців є, наприклад, "Завіщення" волинського шляхтича Василя Загорівського XVI ст. – заповіт батька, який, переймаючись справою освіти своїх синів, намітив одну з перших в історико-педагогічній думці західної частини України програм домашнього та шкільного виховання дітей знаті, визначив роль учителя в цьому процесі. Найважливішим завданням учителя-дяка він вважав навчання дітей "руської науки в письмі своїм", старшого вчителя (бакалавра) – "науки латинського письма". Вищим щаблем освіти В. Загорський означив студії у Вільно в "...єзуїтів, бо там хвалять науку добру дітей" [4, 43].

Початки цілеспрямованої підготовки українського вчительства для "високих" шкіл історико-педагогічна думка пов'язує із приватною ініціативою волинського князя К. Острозького, засновника Острозької школи-академії, та громадською – членів Львівського Успенського братства, яке 1586 р. відкрило найвідомішу в Галичині періоду польського панування греко-слов'янську школу підвищеного типу, зреформовану в 1788 р. у Ставропільський інститут. Поза чисто церковними, конфесійними інтересами, вона мала на меті готувати вчителя, який, за вимогами Статуту Львівської братської школи, повинен бути "...благочестив розумом, смирено-

мудрий, кроток, воздержливый, не пияница, не блудник, не лихоимец, не сребролюб, не гневлив, не завистник... не пособитель ересям" [1, 41]. Саме такими якостями відзначалися її ректор (згодом ректор Київської братської школи) І.Борецький, учителі – визначні культурно-освітні діячі свого часу Степан і Лаврентій Зизанії, Кирило (Транквіліон) Ставровецький та інші.

Аналогічні завдання вирішували братські школи в Городку, Перемишлі, Рогатині та особливо в Києві, де навчальний заклад цього типу дав почин Києво-Могилянській колегії, згодом – Києво-Могилянській академії як найбільшому осередку культурного розвитку України XVII–XVIII століть.

Але загалом період входження Східної Галичини до складу Речі Посполитої характерний негативними процесами як у розвитку шкільництва, так і всієї національної культури: польська держава "...не мала нічого спільного з ідеєю освіти народу", формуванням прошарку української світської інтелігенції [5, 8]; мізерною освітою відзначалося й місцеве духовенство [3, 489].

Суттєві зміни в усіх сферах соціально-культурного життя Галичини українська історична наука пов'язує з підпорядкуванням краю імперії Габсбургів. Початкові заходи австрійського уряду в галузі шкільництва, що виявилися в реформах освіти 1770–1780-х рр., зумовили виникнення в українській частині Галичини перших державних початкових, середніх і вищих навчальних закладів (тривіальні, головні, нормальні школи, гімназії, університет), органів управління освітньо-виховними справами. За словами М. Грушевського, ці реформи розбудили в українців "...надії на кращу будучину і енергію змагання, боротьби за кращу долю" [6, 480]. Закономірно, що нова, державна система освіти вимагала підготовки вчителів нового типу. Це завдання австрійська влада в особі її перших осіб (цісарева Марія-Тереза та її син Йосип II) вирішувала шляхом заснування інституцій, що забезпечували, з одного боку, значно вищий рівень підготовки греко-католицького духовенства як провідного чинника поліпшення освіти галичан, а з другого – світського вчительства. Перше із завдань покладалося на дві новітні для "західних" українців установи: засновану в 1775 р. генеральну духовну семінарію у Відні при церкві св. Варвари (звідси її скорочена назва – "Барбареум"), перенесену 1784 р. до Львова, та відкритий того ж року в галицькій столиці латиномовний університет із теологічним факультетом (усього – 4). Автор найповнішої як для свого

часу "Історії освіти в Україні" С. Сірополко зазначав, що за час функціонування "Барбареуму" у Відні в ньому навчалося 116 осіб, із них 29 – із Галичини.

Щодо Львівського університету, то для уможливлення навчання українців, які не знали "латини", у 1787 р. при ньому відкрите своєрідне підготовче відділення – "руський інститут" ("студіум рутеніум") з українською мовою викладання, який проіснував до 1809 року. Примітно, що першим ректором інституту став випускник віденського "Барбареуму" Антон Агеллович [3, 492–493]. До кінця функціонування австрійської держави Львівський університет залишався головною "кузницею" кадрів для середніх шкіл краю.

Формуванню когорти світського вчительства для потреб державної початкової ланки освіти сприяло заснування 1775 р. на базі шестирічної школи у Львові т. зв. препаранди, яка мала готувати педагогів із числа "укінчених учеників 4 класів" початкових шкіл або гімназистів, що з тих чи інших причин не завершили навчання. Термін студій "препарандистів" тривав шість місяців по п'ять годин на тиждень із практичним "вправлінням" майбутніх учителів у місцевій тривіальній школі.

Згодом 3–6-місячні, пізніше – одно-, дворічні чоловічі та жіночі курси-препаранди постали на базі шкіл вищого типу в Бучачі, Дрогобичі, Перемишлі, Тернополі. Вони залишалися основною формою підготовки вчителів народних шкіл до кінця 1860-х років. Так, 1868 р. в усій Галичині діяли 7 чоловічих і 4 жіночих препаранди (до середини XIX ст. жінки опановували навички педагогічної праці приватно у світських учителів-чоловіків) [7, 344]. У цей же час була заснована перша "руська" чоловіча препаранда на базі взірцевої школи при Народному Домі у Львові. Як зазначав дописувач "Учителя" – одного з перших українських педагогічних часописів – у 1870 р. "руський" курс препаранди закінчили люди "...сь лучшими дарованіями, полны широй охоты до праці и при тому добрыи патриоти рускии, без чего жадного доброго учителя народно-русского думать не можемъ" [8, 110].

Як бачимо, на порядок денний у підготовці вчителів висувається не лише фахова підготовка, а й формування їхнього "народного світовідчуття", тобто національної свідомості.

Проте у другій половині XIX ст. система курсової підготовки вчителів вичерпала свої можливості. Не випадково тогочасна педагогічна преса наголошувала, що народні вчителі, за незначними винятками, не "...отповідають своей за-

дачі" [9, 21].

Стосовно колишніх парафіяльних елементарних шкіл, то їхній розвиток, як і підготовка вчителів, залишалися прерогативою місцевих священників. Яскравою сторінкою освітньої діяльності українського духовенства Галичини першої половини XIX ст. стало відкриття 1817 р. в найзахіднішому "бастіоні національної ідеї" – місті Перемишлі – дяко-вчительського інституту, зініційованого єпископом І. Снігурським та очоленого перемиським крилошанином І. Могильницьким. Вихованці інституту опанували релігію, церковний спів і церковний "устав", "руську" (українську), німецьку та польську мови, арифметику, методику навчання предметів початкової школи [3, 509].

Новий етап у формуванні плеяди українських учителів та вдосконаленні їхньої підготовки нерозривно пов'язаний із конституційною реформою в імперії Габсбургів кінця 1860-х рр. і зумовлений нею змінами в системі державної освіти. Найбільш повно вони відображені в освітньому законі 1869 р. та законодавчо-нормативних актах 1870–1880 рр. галицького сейму і Ради шкільної крайової як найвищого органу управління освітою в Галичині. Реформа освіти кінця 1860-х рр. усталила єдині для всієї австрійської держави типи навчальних закладів для підготовки вчителів початкової школи (вчительські семінарії) та вихователів дошкільних закладів (курси на базі вчительських семінарій).

Перші на теренах східної та західної частин Галичини державні вчительські семінарії (три-, згодом чотирирічні) відкрилися у травні 1871 р.: дві чоловічі – у Львові та Кракові і дві жіночі – у Львові й Перемишлі. 1 вересня того ж року розпочали роботу чоловічі вчительські семінарії в Тернополі й Станіславі та жіноча – у Кракові. Якщо в першому році навчання у державних педагогічних закладах освіти краю студіювали 71 учень і 59 учениць, то в 1895/1896 н. р. – відповідно 189 і 640. Окрім цього, того ж року в чоловічих і жіночих вчительських семінаріях Галичини "іспит зрілості" склали 742 "екстерністи" і 590 "екстерністок". Загалом же за перші 25 років функціонування вчительських семінарій кількість учителів початкової ланки освіти зростає вдвічі: у 1871 р. було 3000 "учителів і учительок всякої кваліфікації", у 1896 р. – 5268 "укваліфікованих" і 1024 – без "іспиту зрілості" [7, 344–345].

Водночас чисто польський (Краків) або польсько-український (міста Східної Галичини) характер новозаснованих за-

кладів педагогічної освіти, дискримінаційна освітня політика ополченої галицької Ради шкільної крайової та матеріальна неспроможність українських родин зумовили низький рівень представництва в них дітей українців. Так, у 1871/1872 н. р. серед 110 учнів Львівської вчительської чоловічої семінарії їх налічувалося тільки 42. Через 15 років після відкриття в Галичині жіночих вчительських семінарій дівчата-українки взагалі не були представлені в закладі цього типу в Кракові; у Перемишлі вони становили 8% від числа учениць (12 осіб), у Львові – близько 16% (33) [10, 249]. Як наслідок, на початку XX ст. з-поміж 9 082 педагогів початкових шкіл Галичини (4821 учитель і 5261 вчителька) українці становили 22,16% [11, 127].

Природно, що в такій ситуації у підготовку "національно-патріотичних" учителів активно включилися провідні українські культурно-освітні громадські організації краю, передусім Руське (із 1912 р. – Українське) педагогічне товариство і "Просвіта", а також жіночі релігійні згромадження греко-католицького обряду. Першою "ластівкою" українського приватного фахового вишколення учителів-початківців стала жіноча вчительська семінарія, відкрита 1903 р. у Львові Руським товариством педагогічним (РТП). Розпочавши роботу із 16 учениць, семінарія вже у 1910/1911 н. р. уможливила педагогічну підготовку 159 дівчат. 1906 р. зусиллями Коломийської філії РТП відкрився жіночий вчительський семінарійний курс, який 1910 р. переріс в окрему українську приватну вчительську семінарію. Згідно з офіційними вимогами австрійського шкільного законодавства при всіх вчительських семінаріях для набуття майбутніми вчителями практичних умінь і навичок педагогічної діяльності засновувалися взірцеві школи вправ.

У 1906 р. зусиллями чернечого згромадження сестер Василянок постала жіноча вчительська семінарія у м. Яворові, число учениць якої перед Першою світовою війною становило 60 осіб, а в листопаді 1909 р. – аналогічний навчальний заклад у м. Станіславі [12; 108, 174]. Крім зазначених, у міжвоєнний період сестри Василянки утримували вчительські семінарії у Дрогобичі (1920), Львові (1922), а також першу в історії національного шкільництва Західної України "захоронкову" семінарію – інституцію для підготовки вихователів дошкільних закладів.

Систематична професійна підготовка та підвищення рівня кваліфікації українських учителів доповнювалися інши-

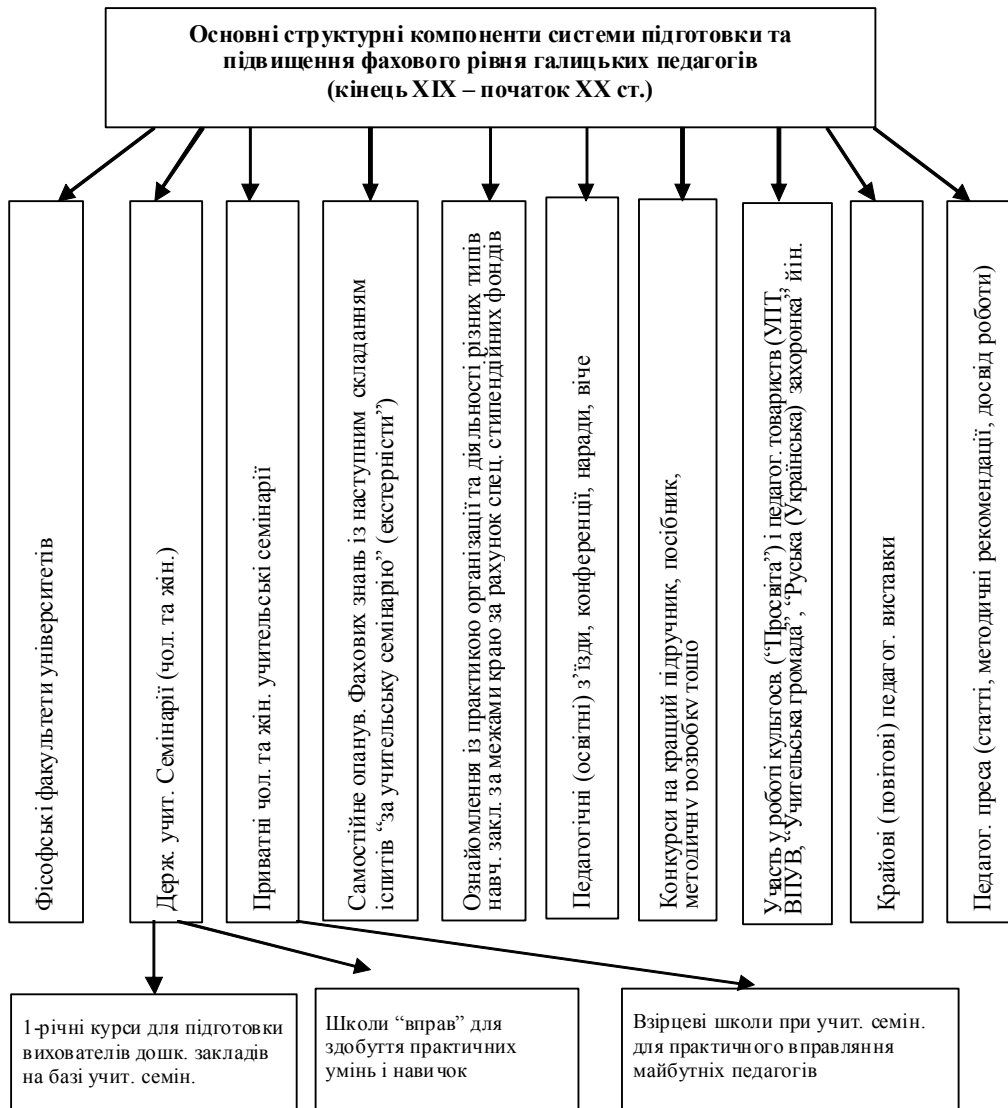
ми формами роботи, представленими на *рисунок 1*.

Серед означених компонентів на особливу увагу з точки зору сьогодення заслуговують громадські ініціативи національно-свідомої частини українського вчителства, які забезпечували протидію дискримінаційним намірам офіційної влади щодо шкільництва краю.

По-перше, заснування та результативна діяльність культурно-освітніх організацій і педагогічних товариств: окрім "Просвіти" і РТП, – перша професійна організація педагогів Галичини та Буковини під назвою "Взаємна поміч галицьких і буковинських учителів і учительок" (1905), об'єднання учителів середніх і вищих навчальних закладів краю "Вчительська громада" (1908) та ін.

По-друге, організація педагогічних конференцій, вчительських віч, освітніх з'їздів, на яких підсумовувалися здобутки та визначалися перспективи педагогічно-просвітницької діяльності, а також участь учителів краю в акціях такого типу, організованих представниками інших національних меншин у складі Австро-Угорської імперії (як представницьке зібрання польського вчителства 1894 р. у Львові, з'їзд слов'янського вчителства у Празі 1908 року тощо). До важливих педагогічних подій початку XX ст. належить Перший всеукраїнський з'їзд народного вчителства, організований товариством "Взаємна поміч ..." 25-26 липня 1914 р. у Львові та приурочений 100-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка. 1500 освітян Західної та Наддніпрянської України ґрунтовно проаналізували стан української школи, рідної мови, становище вчителя на всіх етнічних українських землях і в місцях масового осідку українців-емігрантів, намітили шляхи їхнього поліпшення, визначили стратегію подальшої співпраці у сфері освіти. Серед резолюцій з'їзду, що зумовили його історичний характер, – забезпечення єдності всього українського вчителства шляхом проведення спільних з'їздів, організації наукових курсів; заснування всеукраїнського науково-педагогічного журналу та комісії для видавництва дитячої преси і літератури. Того ж року управа Українського педагогічного товариства вирішила скликати у Львові Перший український шкільний конгрес та організувати педагогічну виставку, однак Перша світова війна і післявоєнне польсько-українське протистояння пересунули ці акції на 1930-і рр. [13, 20].

По-третє, організація "з рамени" провідних культурно-освітніх об'єднань коротко- чи довготермінового стажування кращих учителів у взірцевих навчаль-

них закладах інших країв Австро-Угорщини та держав Західної Європи. Зокрема в 1907 р. львівська "Провіта" заснувала спеціальні стипендії для цієї мети, якими скористалися 40 українських учителів. Доповідаючи про результати ознайомлення з організацією фахового жіночого шкільництва на західних (польських) теренах Галичини, "у чехах" і "в німців" Першому українському просвітно-економічному конгресові у Львові, організованому 1–2 лютого 1909 року товариством "Провіта" з нагоди 40-річчя його заснування (768 делегатів), народна вчителька О. Жураківська оприлюднила власний "Начерк плану науки школи домашнього жіночого господарства з українською викладовою мовою" – перший у національній педагогічній думці документ такого типу, що визначав засади розбудови в краї жіночого ремісничого шкільництва [10, 219].

Важливу роль у фаховому зростанні та національному "освідомленні" галицького вчителства відігравали періодичні видання, засновниками чи членами редакцій яких були найвідоміші в краї педагоги (І. Ющишин – "Учитель"; А. Домбровський – "Учительське слово"; С. Томашівський – "Наша школа"; І. Герасимович, М. Терлецький – "Рідна школа"; П. Біланюк, Я. Кузьмів – "Шлях виховання й навчання" та ін.). На їхніх сторінках актуалізувалися наболілі проблеми, окреслювалися перспективи розвитку національної школи та формування когорти "своїх" учителів. Ілюстрацією зазначеного може бути, наприклад, цикл статей у провідній українській суспільно-політичній газеті краю "Діло" за 1911 р., підготовлений знаними галицькими педагогами Б. Заклинським, І. Ющишином, К. Малицькою під впливом "вразив" від перебування у школах

Моравії, опублікованих у ній освітнім діячем Галичини (згодом Закарпаття) М. Творидлом. Серед порушених у статтях проблем, важливих і для наших днів, такі:

- превалювання в школах українських сіл учителів, які не володіють рідною мовою учнів;
- формальне розширення мережі закладів педагогічної освіти без удосконалення змісту їх навчально-виховної діяльності;
- неспроможність чинної мережі шкіл забезпечити працевлаштування випускників учительських семінарій;
- виховання вчителів, готових "для справи рідної школи", з почуттям "морального обов'язку" перед своїм народом;
- зростання турботи про збереження здоров'я майбутніх учителів у стінах педагогічних навчальних закладів;
- захист інтересів рідної школи й українських учителів послами-українцями

в органах місцевої та центральної влади [10, 472–473].

Із кінця XIX ст. джерелом важливих освітніх думок, а заодно і засобом зростання педагогічної майстерності вчителів стала українська педагогічна преса. В уміщених у ній публікаціях викристалізувалася ідея національної школи, утверджувалася модель учителя-"суспільника", культурно-освітнього діяча, який метою свого життя визначив не лише навчання і виховання в "народному дусі" дітей, а й "уморальнення" та піднесення культури рідного народу. Образи таких учителів закарбовані в художніх творах визначних педагогів краю: Г. Врецьони – повість "Зоня", О. Дучимінської – "Весняні дні", М. Колчуяк – "На стрічу сонцю золотому", Уляни Кравченко – автобіографічні нариси "Перший рік практики" та "Із записок сільської вчительки", І. Филипчак – "За вчительським хлібом".

Цікавими (з огляду на жанрову різноманітність педагогічних публікацій і порушених у них проблем) є виступи в педагогічних виданнях першої третини XX ст. нашої землячки (родом із Калущини), народної вчительки й багаторічного керівника першої української віділової дівочої школи імені Т. Шевченка у Львові, видатної дитячої письменниці й поетеси К. Малицької: наукові та науково-публіцистичні статті, педагогічні нариси, фейлетони, казки, художньо-педагогічні оповідання, вірші високого національно-патріотичного звучання, стрижневою ідеєю яких була теза: майбутнє українського народу, розквіт і доля рідного слова "...спочивають і спочити мусять в руках руского учительства – рускої школи" [10, 469].

Педагогічно вартісними й оригінальними щодо змісту викладу є її міркування з приводу того, як навчати дітей рідної мови ("Кілька заміток про науку української мови в дівочих школах виділових", 1912), історії України ("Війна – а школа", 1904), дидактичних "незавдань" учителя початкової школи, викладених у вигляді гостро сатиричних правил:

- читати "наугад", без навчального плану; навчальні дисципліни в розкладі розташовувати за принципом від менш втомлюваних (співи, малювання) до більш складних;
- не готуватися до уроків, оскільки вчитель все одно знає більше від учнів;
- у виборі методів навчання зовсім не використовувати наочність;
- засипати безліччю запитань насамперед слабших учнів, домагаючись від них відповідей лише словами "так" або "ні";
- відлучати "вибраних" учнів від менш здібних ("Найлегший спосіб фаб-

рикування ідіотів", 1906) [10, 476].

Із викладеного випливає, що система національно-громадянської підготовки та вдосконалення педагогічної майстерності вчителів краю давала свої плоди вже на початку XX століття. Результати цієї діяльності ще помітніші в міжвоєнну добу (1920–1930 рр.), характерну посиленням утисків усього українського з боку відродженої польської держави.

"Гідке аморальне упокорення" сотень учителів перед новими володарями краю за співпрацю з українською владою доби ЗУНР і на цій основі акція усунення їх "від служби" у 1920-х рр., пацифікація початку 1930-х рр., утравлізація та повне ополчення народного шкільництва відповідно до "мовного" закону 1924 р., ліквідація або реорганізація в педагогічні ліцї та педагогічними колишніх учительських семінарій, деукраїнізація Львівського університету – ось шлях, який довелося пройти галицькому вчителю за 20 років панування другої Речі Посполитої.

У результаті дискримінаційної освітньої політики в середині 1930-х рр. у всій Польщі налічувалося 30560 учителів і 39561 учительок, серед них відповідно 1895 і 2191 – "греко-католиків", тобто українців. Зокрема, у Станіславському воєводстві в 1935/1936 н. р. вчителями працювали 1972 представники римо- та 783 – греко-католицького віросповідань (110 – ін.), серед яких українську мову визнавали розмовною 762 особи. Ще гіршою була ситуація в педагогічному "гроні" Тернопільського воєводства: на загальну кількість учителів (3126) українську мову визнавали розмовною 637 із 673 представників греко-католицького віросповідання. У Львівському воєводстві вчителі "української народності" становили п'яту частку від загальної кількості педагогів [14, 193].

Та незважаючи на несприятливі умови життєдіяльності, національна педагогічна думка й освітня практика не тільки не розгубила, а й примножила набутки у сфері професійної підготовки вчителів. Так, обмеження діяльності приватних учительських семінарій Українського педагогічного товариства (з 1926 р. – "Рідної школи") зумовило відродження такої її форми, як коротко- та довготермінові (3–6 міс.) курси вихователів дошкільних закладів і шкіл, які набрали масового характеру в 1920–1930 рр. і проходилися за участю представників усіх культурно-освітніх товариств краю.

До віхових подій у педагогічному житті краю цього періоду належить Перший український педагогічний конгрес у Львові 2–3 листопада 1935 року. Він завершив пошуки галицьких учителів у

теорії навчання та національного виховання. Головною заслугою з'їзду, за оцінкою І. Юцишина, було те, що він "...викристалізував мету й ідеал виховання молоді та сконкретизував практичні методи й засоби для його здійснення". Як і раніше, головну роль у їх досягненні конгрес відводив учителю, а його найближчим і найважливішим завданням визначив "повну ревізію" шкільного навчання і виховання та наповнення їх національним змістом [13, 8–19].

Висновки. Таким чином, у галицькому суспільстві остаточно утверджувалася нова модель учителя – патріота і громадянина своєї держави. Багаторічний педагог "високих" шкіл Львова, перший посол від галицького українського жіноцтва до польського сейму, голова "Союзу українок" та Всесвітнього Союзу українок Мілена Рудницька так визначила особливість українського вчителя 1930-х рр.: він має бути "...кров з крові, кість з кості того суспільства, вихованням котрого займається" [10, 513].

Логічним завершенням кількості діяльності вчителів Східної Галичини стало проведення 4 вересня 1938 р. на базі Національного Музею у Львові I Української педагогічної вистави (виставки), присвяченої 350-річчю українського шкільництва (з часу заснування Львівської братської школи). Як писав визначний галицький освітній діяч і педагог Є.-Ю. Пеленський, у час, коли "...зневіра вкрадається в душу... незартованих у перманентній боротьбі за краще завтра одиниць", виставка засвідчила про те, що українська нація живе і розвивається "...як бурхливий гірський потік на весну, що росте й прибирає на силі, величині й величі. Не спинити його ніякими штучними греблями" [15, 170].

Висновок галицького освітянина, дотичний до важкої, довгої та багатоглибини історії українського шкільництва, – не лише оцінка діяльності поколінь педагогів минулого та вчителів – його сучасників, а й нагадування сьогоднішнім педагогам про велику, апостольську місію вчителя-вихователя.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Кравець В. П.* Історія української школи і педагогіки / В. П. Кравець. – Тернопіль: Тернопіль, 1994. – 360 с.
2. *Филипчак І.* Школа в Стрільбичах. Нарис історії шкільництва / І. Филипчак. – Львів: Біблос, 1998. – 72 с.
3. *Сірополко С.* Історія освіти в Україні: [2 вид., підгот. Ю. Вільчинський] / С. Сірополко. – Львів: Афіша, 2001. – 664 с.
4. *Боднарук І.* Молитва до України / І. Боднарук. – Львів: Сполом, 2000. – 576 с.

5. *Ступарик Б. М.* Шкільництво Галичини (1772–1939 рр.) / Б. М. Ступарик. – Івано-Франківськ: б.в., 1994. – 144 с.

6. *Грушевський М.* Ілюстрована історія України / М. Грушевський. – К. – Львів: б.в., 1913. – 524 с.

7. Четвертьстолітній ювілей семінарий учительських // *Учитель.* – 1896. – 4.22. – С. 343–345.

8. Конець року на руской препарандії // *Учитель.* – 1870. – С. 110–111.

9. *Винцковській Д.* Шкільництво в Галичині / Д. Винцковській // *Учитель.* – 1872. – 4.6. – С. 21–22.

10. *Нагачевська З.* Педагогічна дум-

ка і просвітництво в жіночому русі Західної України (друга половина XIX ст. – 1939 р.) / З. Нагачевська. – Івано-Франківськ: Видавець Третяк І. Я., 2007. – 764 с.

11. Звіт Ради шк. кр. за 1903/4 р. // *Учитель.* – 1906. – 4.9. – С. 126–128.

12. *Цьорох С.* Погляд на історію та виховну діяльність монахинь василіянок: [2 вид.] / Др. М. Саломія Цьорох. – Рим, 1964. – 228 с.

13. Перший український педагогічний конгрес і сучасність: [матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю з дня проведення Першого

Українського Педагогічного конгресу у Львові] / Ред. кол.: Б. М. Ступарик (відп. ред.), Г. Я. Василевич, В. Д. Моцюк, З. І. Нагачевська, О. С. Рега. – Івано-Франківськ, 1995. – 150 с.

14. *Великанович Д.* Українське вчительство в Польщі у світлі статистики / Д. Великанович // *Рідна Школа.* – 1938. – 4.19. – С. 193–195.

15. *Пеленський Є.-Ю.* Підсумки українського виховання за 350 літ / Є.-Ю. Пеленський // *Рідна Школа.* – 1938. – 4.11. – С. 169–170.

Стаття надійшла 5.05.2016 р.

УДК 37.377.5

Тетяна ПАВЛИШ

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА КОЛЕДЖУ

У статті здійснено аналіз деяких аспектів професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу, що пов'язані з реформуванням системи вищої освіти в Україні; розкрито сутність науково-педагогічної діяльності викладача коледжу; охарактеризовано основні напрями науково-педагогічної діяльності викладача; описано напрями педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу, зокрема навчальна, методична, дослідницька, виховна; виокремлено функції викладача вищої школи, серед яких організаторська, інформаційна, трансформаційна, орієнтовно-регулятивна, мобілізуюча.

Ключові слова: педагогічна діяльність, компоненти науково-педагогічної діяльності викладача, функції викладача, педагогічна діяльність, компетентність, професійна мобільність.

Т. Павлиш. К вопросу профессионально-педагогической деятельности преподавателя колледжа. В статье проведен анализ некоторых аспектов профессионально-педагогической деятельности преподавателя высшего учебного заведения, связанные с реформированием системы высшего образования в Украине; раскрыта сущность научно-педагогической деятельности преподавателя колледжа; охарактеризованы основные направления научно-педагогической деятельности преподавателя; описано направления педагогической деятельности преподавателя

высшего учебного заведения, в том числе учебное, методическое, исследовательское, воспитательное; выделены функции преподавателя высшей школы, среди которых: организаторская, информационная, трансформационная, ориентировочно-регулятивная, мобилизующая.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, компоненты научно-педагогической деятельности преподавателя, функции преподавателя, педагогическая деятельность, компетентность, профессиональная мобильность.

T. Pavlish. The question of vocational teacher college faculty. The article analyzed some aspects of professional pedagogical activity of a professor of the college, which were related with the reformation of higher education in Ukraine, found out the essence of scientific and educational activities of an educator of the college; was described the main directions of scientific and educational activities of a professor; was characterized the ways of teaching of a professor of the institution of higher education, including educational, methodological, training and research activities; was singled out the functions of a teacher of high school, such as organizational, information, transformational, tentatively-regulatory, mobilizing.

Keywords: educational activities, components of scientific and educational activities of a professor, functions of a teacher, teaching activities, competence, professional mobility.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Суспільно-політичні зміни в

Україні поставили нові завдання і проблеми перед системою освіти. Педагогічна діяльність у вищому навчальному закладі має надзвичайно важливе соціальне значення, оскільки йдеться про формування майбутнього фахівця, від рівня підготовленості якого значною мірою залежить економічний, політичний, соціальний, культурний розвиток суспільства.

Педагогічна діяльність у вищому навчальному закладі – діяльність, спрямована на підготовку висококваліфікованого спеціаліста, здатного знайти своє місце на ринку праці, швидко адаптуватися до складних умов соціальної і професійної дійсності, самостійно й відповідально приймати рішення, зорієнтованого на успіх та постійне самовдосконалення.

Діяльність педагога протягом багатьох століть, перш за все, відрізнялася тим, що він навчав. Однак на даний час у результаті науково-технічного прогресу знання своєї дисципліни перестало бути основною ознакою кваліфікації викладача. Сьогодні професійні знання є обов'язковою умовою професійності педагога, але педагог не є єдиним джерелом знань. Отже, роль самого педагога та вимоги до нього змінилися, що вимагає від нього постійного вдосконалення, творчості, пошуку нових підходів до формування особистості студента як майбутнього фахівця.

Відповідно до Державної національної програми "Освіта" (Україна ХХІ століття) саме педагогічні працівники мають стати основною рушійною силою відродження та створення якісно нової національної системи освіти.